

VAHUR LAIAPEA NULLSTIILIS DOKTRILOOGIA NING RAUPI JA KLAAMANNI BAKALAUREUSETÖÖ KAAGVERE TÜDRUKUTEST

PEETER SAUTER

„INIMENE POLE KALA“. Autorid **Peeter Simm** ja **Vahur Laiapea**, režissöör **Peeter Simm**, operaatorid **Ergo Kuld** ja **Urmas Sepp**, helirežissöör **Mati Jaska**, monteerijad **Sirje Haigel** ja **Urmas Sepp**, muusika: **Tõnu Raadik** filmist „Ameerika mäed“, sõnad: **Villu Kangur**, laul ja kitarr: **Riho Sibul**, produtsent **Vahur Laiapea**. Beta SP, 25 min, värviline. © Icoon, 2004.

„HING ON SEES“. Autor **Vahur Laiapea**, operaatorid **Dorian Supin**, **Vahur Laiapea** ja **Ago Ruus**, heli: **Ants Andreas** ja **Mart Otsa**, monteerijad **Kadri Kanter** ja **Urmas Sepp**, kasutatud muusika: **Urmas Sisask**, **Lepo Sumera** ja **Tõnu Kõrvits**, muusika valik: **Mati Jaska**, produtsent **Vahur Laiapea**. Beta SP, 28 min 36 s, värviline. © Icoon, 2004.

„TUMMFILM KURDIST TÜDRUKUST“. Autor **Vahur Laiapea**, operaatorid **Ergo Kuld** ja **Urmas Sepp**, monteeriija **Urmas Sepp**, muusika ja helitöötlus: **Tiit Kikas**, kasutatud muusika: **Ester Mägi**, kitarr: **Heiki Mätlik**, produtsent **Vahur Laiapea**. Beta SP, 39 min 36 s, värviline. © Icoon, 2005.

„O. M. V. K.“ Autor **Kristin Raup**, aruutigraafik **Tarvo Kaspar Toome**, kunstnik **Marili Sock**, heli: **Kaur Klaamann**, kokkusalvestus helistuudios **Film Audio OÜ**, tootja **Reet Sokmann**, film on **Kaur Klaamanni** ja **Kristin Raupe** TPÜ filmi ja video õppetooli bakalaureusetöö, **Kaur Klaamanni** juhendaja **Tiina Andreas**, **Kristin Raupe** juhendaja **Rein Maran**. Beta SP, 36 min, värviline. © F-Seitse, 2005.

Vahur Laiapea tegi nullstiilse dokfilmitriiloogia haigetest ja puuetega inimestest. Autoriteksti pole. Aktsente ja dramaatikad muusika, eriefektide, montaaži või muu kunskopiga ei lisata. Moralism justkui puudub. Kas need filmid kannavad? Või läheb neutraalne kaamera igavaks?

Räägiks filmide sisu lühidalt ära.

„Inimene pole kala“. **Rainil** on harva esinev sünnipärane haigus ihtüoos. Ta nahk sarvestub, muutub praguliseks, kalanahataoliseks. Nii nägu kui käed. Nahk tahab pidevat kreemitamist, ravi. **Raini**, ise rõõmsameelne, positiivne, on olnud lapsena narritav ja näpuga näidatav. See pole meest muutnud kinniseks ega pelg-

„Inimene pole kala“, 2004.
Režissöör
Peeter Simm.

likuks. Raini suures plaanis on sarmikas ja ehmatav korraga, ta säravad, pilukil silmad vaatavad haigusest moonutatud laugude alt. Esimesest pilgust on selge, et kuigi ta võib tööintervjuudel kinnitada, et ta haigus pole nakkav, ei söanda naljalt keegi teda tööle võtta kuhugi, kus liigub kliente. Elame kaasa Raini tutvumisele **Erega**, kooselule, pereloomisplaanidele ja lahkuminekule.

Mis meelde jääb?

Sant haigus, geneetiliselt kandub edasi, võib tabada ootamatult ja sellest on määratud kogu elukäik. Meelde jääb Raini ambivalentsus, särav ja rõõmus mees, moonutatud, ometi sarmika näoga.

Liialdatud kaastunnet ihtüoosihaigete vastu või kriitikat nende pelgajate ja tõrjajate pihta pole.

„Hing on sees“,
2004.
Režissöör
Vahur Laiapea.

See film on **Vahur Laiapeal** tehtud kahasse **Peeter Simmiga**. Ja küllap seetõttu on siin kasutatud rohkem või vähem leidlikke kinovõtteid, mille vajalikkuses pole ma üldse kindel. Lahkuminekut Erest saadab tomveitsilik hingekriipiv **Riho Sibula** kidralaul. Raini õnnelikku esimest töölesaamist tummfilmilik reibas klaver. Film lõpeb stseeniga kohvikus, kus kalahaigusega Rai-

nit näidatakse läbi suure akvaariumi, milles ujuvad kalad. Leidlik? Jah, aga milleks? Need trikid võtavad Rainilt tema elutõe lihtsuse ja teevad temast romantilise filmikuju. Küllap ei arvaks nii, kui poleks näinud Laiapea teisi filme, kus midagi sellist ei tehta. Kus pannakse kaamera tööle ja näidatakse lihtsalt elu (Andy Warhol: „Just point camera at life.“) Näidatakse nii, et inimesi kaadris

„Tummfilm
kurdist
tüdrukust“, 2005.
Režissöör
Vahur Laiapea.

pole justkui häirinudki filmimeeste kohalolek.

Võtame Laiapea triloogia teised dok-filmid ette.

„**Hing on sees**“. Puuetega inimesed. (Kas eesti keeles ja kultuuris sobib veel nii öelda? Inglise keel läks millalgi *disabled persons*’itelt üle terminile *people with special needs* – erivajadustega inimesed, samas ei anna see edasi nende olemust.

Nad on tõesti erivajadustega. Aga mõistate mind paremini, kui ütlen, et need inimesed näevad välja ja räägivad teisiti kui inimesed tänavalt. Nad on teistsugused.) Selliste teistmoodi inimeste psühhodraama tunnid **Aivar Simmermanniga**. Suletud ruum. Kümmekond inimest mängib lihtsaid teatrimänge. Mängib läbi oma minevikusündmusi, oma soove ja hirme ja unistusi. Kergelt, justkui naiivselt. Ja

meeldivalt naiivsed nad ongi. Elanud suletud keskkonnas, suheldes palju oma-sugustega. Kas selliseid inimesi üldse tohib filmis näidata? On see inetu nende suhtes? Nii, nagu näitab Vahur Laiapea (ja nii, nagu suhtleb nendega Aivar Simmermann), nii tohib ja nii peabki näitama. Siin pole haletsust, pole üleolekut. On koosolek, abistamissoov. Ei tõestata ega toonitata, et oleme inimlikult võrdsed puuetega inimestega (ikkagi ütlesin, teisiti hetkel ei oska), lihtsalt ollaksegi nendega koos normaalselt ja püütakse neid aidata. Ja teate, see, kuidas need inimesed julgevad psühhodraama mängudega kaasa minna, on kadestamisväärne. Nende siirus, eneseavamisjulgeus. Võime seda nimetada lapselikkuseks, aga meil võib tekkida ka soov ise samamoodi lapselikult vahetu olla, ent vaevalt me suudaksime. Puue või puudus võib olla eelis. (Mulle meenub **Rein Malmsteni** eluõpetus mulle, mida ma ei osanud toona ega ole osanud siiani ära kasutada ja mis seetõttu on meelde jäänud: „Katsu teha nii, et sinu puudusest saaks sinu eelis.”)

Erilise välimusega ja kõnega lastekodutüdruk mängib, et ta sünnitab lapse. Ta räägib lapsest oma kõhus ja sellest, kuidas ta oma last hoidma hakkab. Tüdruku sõbrad mängivad seda kõhus olevat last, lapse isa, külalist. See kõik on ülitraagiline ja puudutab kurku klimpi tekitades. Aga Simmermann kui mängujuht hoiab kergelt ja rõõmsat tooni ning kerge ja neutraalne on ka kaamera. Pole muud heli kui naturaalne otseheli. Au ja kiitus.

Ma arvan, et ükski filmis näidatu ei tunneks filmi vaadates piinlikkust. Autoritektstiga pole nende kohta öeldud mitte midagi. Meile ei panda mõtteid pähe ega pressita tunnetega peale. Näeme inimesi, kelletaolisi kohtame elus harva, ja kuna film ei uha meid sõnumiga üle, saame vaadates mõtiskleda oma mõtteid ja lasta areneda oma tunnetel.

Nojah, see kõlab nüüd, nagu mulle oleks jubedalt meeldinud. Tõsi, meeldis küll, aga tundub, et sellise filmi stiilne väljapidamine (et ei langeks ära) on peen värk. Miski peab filmi püsti hoidma. Okei, pool tundi hoiab üleval väga eriline tüüp. Aga kas Laiapea suudaks teha püstipüsiva filmi ka tavapärasemast elust? Ka see on loll jutt. Miks ta peakski. Ta tahab filmida marginaalseid, isolatsiooni surutud inimesi, ja väga hea. Sisu on tähtsam kui vorm. Ent ikkagi ma justkui ootaks, et see minimalistlik vorm puhastuks välja mingiks eriliseks väärtuseks. Aga ma loodan, et kui Laiapea peaks seda lugema, siis ei võtaks ta seda tõsiselt ja teeks ikka filme edasi külma pea ja sooja südamega ja ei hakkaks lihtsusega trikitama. Ma usun, et filmiasjatundjad võiksid öelda, et see film on ju peaaegu nagu telesaade. Rääkivad pead toas kord ühest, kord teisest suunast kesk- või suures plaanis üles võetud. Ilma sekkumise ja kunstita. Aga mis siis. Elu puudutab.

Kirjanduses on nii, et lihtsusest saab omaette stiil. Ja siis juhtub ka see, et see lihtsuse stiil jookseb kinni. Mul juhtus nii. Ja ma arvan, et teistelgi on juhtunud. Siis peab julgema muutuda, julgema kuhugi mujale minna. Muidu supled stampides.

Järgmine film.

„**Tummfilm kurdist tüdrukust**“. Lugu sellest, kuidas kuueaastasele kurdile, säravasilmsele ja vitaalsele lastekodulapsele paigaldatakse kuulmekanalisse implantaat ja ennäe ta hakkabki pisut kuulma ja tal on nüüd lihtsam õppida ka kõnelema. Päriskurtide kõne mõjub kuuljale väga võõrastavalt ja kül-lap seetõttu kurdid kuuljate seltskonnas rääkima ei kipugi. Pange kõrvaklapid pähe ja keerake muusika valjuks ja rääkige siis ja lindistage oma juttu. Vot-vot, see on midagi sinnapoole.

Dramaatikat lisab, et kui laps saab seitse, siis kuulmisimplantaate enam ei paigaldata. Ma ei tea, miks. Ja film ei

seleta lahti ka, miks see nii on. Aga mul on hea meel, et film ei püüa kõike ära seletada (ka siin pole kaadritagust autoriteksti). Kurdi tüdruku filmis paar väikest trikki siiski on. Lõpupoole kuuleme **Ester Mägi** lüürilist laulu, mis räägib õnne algusest, ja filmi alguses ja lõpus on lühike tummfilmitsükkel, kus vaatajal lastakse vaikuses osa saada viipekeelt kasutavate inimeste maailmast. Neil trikkidel pole häda midagi. Need on väga sordiini all ja autor ei tunne siin edevat uhkust, et kus nüüd ma ikka panen! Filmikunst ei kipu suuremaks kui filmis näidatud elu ilu ja valu. Laiapea oskab ennast tagasi hoida ja uskuda ja usaldada materjali (jube sõna inimese kohta). Laiapea armastab filmides objekti (veel üks jube sõna inimese kohta), aga mitte iseennast. Eks ma kipu Laiapead hoogsalt kiitma. Aga mul on negatiivse foonina peas nõukaaegsed kuulsad eesti dokfilmid, kus väga peenelt filmitavatele ära pandi ja lasti neil ennast lolliks teha ja lolliks rääkida. Iga inimest on võimalik filmis lollina näidata. Kui meie edevus üles keerata, unustame ennast kõik ja eputame kõigi kadedate kiibitsete rõõmuks. Praegu toitub sellest fenomenist tihtipeale seltskonnaajakirjandus ja eks see tüüta ära, aga ega me sellepärast seda kollast kraami lap-pamata jäta.

Ma küll ei tea, kas Laiapea teeks samasuguse pieteeditundelise ja ülbusevaba filmi ka mõne rikkuri uhkest elust. Aga miks ka mitte. Kuigi jälle – pole minu asi Laiapead ka teistsuguste liistude juurde sikutada.

Kurdi tüdruku filmis on episood, mida dokki sageli ei saada. Operatsioon. Jälle võiks küsida, et kas sellist intiimset ja verist värki üldse võib üles võtta. Kuidas see mõjub opereeritule, kirurgile. Aga kui miski läheb neil nihu? Ent vaadake Laiapea filmi ja te saate aru – saab küll. Laiapea võiks filmida sünnitust, hukkamist, eutanaasiat, suguakte eri-

sooliste või suguakte samasooliste inimeste ja loomade vahel – ilma igasuguse ilkkumissoovita – ja me saaksime aru selliste sündmuste ja käitumiste lihtsusest ja loomulikkusest. Okei, hukkamine ilmselt pole väga loomulik, aga hukatav võib ometi käituda loomulikult, ja loomulikult võib käituda ka timukas. Ning selle nägemisest oleks meil ehk midagi õppida.

Nägin just dokki Vietnami rindeoperaatorist. Jaa, mõnus mees küll, aga lahingustseene võib ikka suure ja paksu ülevõõpamisega filmida, mis siis, et oma elu ohus ja mitu kildu juba keres. Nii et Vahur Laiapea põhipluss on osata filmida inimlikult valusaid asju, mille kohta muidu arvaks, et seda ei sobi filmida. Teda ootab minu meelest suur tulevik. Ja mina ootan seda tulevikku ka.

Aga nüüd **Kristin Raupi** ja **Kaur Klamanni** bakalaureusetöö „**O. M. V. K.**“ – film Kaagvere eriiinternaatkooli tüdrukutest. O. M. V. K., nagu filmi lõpust teada saame, tähendab „oled mulle väga kallis“. Oletan, et need tähed lisatakse näiteks kirja lõppu. Kui nüüd Laiapea töödega võrrelda, siis siin ei esine ega ela tegelased „omas mahlas“ ja kaamerat märkamata. Tüdrukud on ennast üles löönud, esinevad ja eputavad. Vastikuks see ei lähe, aga loomulikkus oleks huvitavam. Kuigi ma ei tea, kas Laiapeagi oleks suutnud nii tähelepanunõudvate tüüpide juures oma kaameraga märkamatuks jääda. Tüdrukud räägivad uhkelt oma joomistest ja enesetapukatsetest ja kuidas neid on alaealisena korduvalt vägistatud. Demonstreerivad tätoveeringuid ja arme ja puhuvad suitsu üksteisele suhu ning peidavad õlle- või džinnipurki. Väga intiimne, kui see ei mõjuks lavastusena.

On üks siiras episood, kus tüdruk, suht tugeva olemisega, ootab telefonitoru otsas, et sugulased kinnitaksid, et tulevad talle vastu ja viivad ta viieks tunniks intrist välja. Tüdruk saab teada, et talle järele ei tulda, ja hakkab taht-

„O. M. V. K.“, 2005. Režissöör Kristin Raup.

matult nutma. Kaadritagune õpetaja või sotsiaaltöötaja manitseb teda mitte nutma. Kaamera ees peaaegu et ei saa valetada, ega hea näitleja ka ei mängi (loe: ei valeta), aga on (loe: elab läbi). Mänguks võib muidugi mõlemat nimetada ja kui head mängu filmis pole, unustame ära, et selline asi üldse on võimalik. Ühesõnaga, Kaagvere tüdrukud on pandud iseend mängima ja see on suht vaesem kui see, kui nad lihtsalt elaksid ja oleksid.

Muidu on film ju hea ja tore ja huvitav ja kõvasti on vaeva nähtud ja me näeme seda Kaagvere värki ja saame sest suht rohkem sotti. Ja ma jäin tahtma-

tult mõtlema, et see on üks nõiaring, see tüdrukute elu Kaagveres, sellest on inimesel väga raske välja murda. Tüdrukud on ülbed (enesekaitseks) ja samas rabadad ja haavatavad ja õrnad. Rahulik ja tasakaalustatud elu tunduks neile võib-olla igav ja nõme, aga küllap nad vahel seda ihaldavad. Hea, et ma selle ühe mõtte või tundealge sellest filmist sain, võib-olla õnnestub selle pealt kunagi midagi kirjutada. Küllap saadi tehniliselt korraliku filmi eest koolis head hinded, ja ongi okei film, isegi nii korralik, et tahaks, et oleks veel parem ja puudutavam. Kui Laiapea puhul oli tunne, et ta läks inimeste juurde empaatia ja kaas-

Vahur Laiapea.

tundega, aga mitte tegema head filmi, mitte oma tegelasi oma filmi jaoks ära kasutama, siis Kaagvere-film ütles justkui: ahaa, leidsime kobeda teema, see läheb peale, see kannab, kriminaalseid plikasid vaatavad kõik huviga. Oli nii või?

VAHUR LAIAPEA on sündinud 7. septembril 1960. aastal Tallinnas. Lõpetanud 1985 Tartu Ülikooli eesti keele ja kirjanduse eriala, õppinud 1989 – 1993 TÜ magistriõppes eripedagoogika osakonnas, uurimistöö teemaks viipekeel kurtide hariduses. Täiendanud end 2000 ja 2002 Balti Meediakeskuses Bornholmil. Töötanud 1979 – 1983 Tartu Mööblikombinaadis tiserina, 1983 – 1994 Porkuni Kurtide Koolis õpetajana, 1990 – 1994 oli paralleelselt viipekeele uurija, 1995 – 1998 Eesti Tervisekasvatuse Keskuse südameprojekti juht, 1998 alustas tegevust sõltumatu produtsendina, 1999 – 2001 Kanal 2 originaalprogrammi juht, 2001. aasta märtsist filmistuudio „Ikoon“ tele- ja filmiprodutsent ning juhatuse liige. Tootnud Kanal 2-s telesaated „Uudistekütid“ (1998 – 1999), „Subboteja“ (1998 – 1999), „Vastasseis“ (1999 – 2000) ja „Seksuaalne kaamera“ (1999 – 2000) ning

dokumentaalfilmide sarja „Üks päev“ (autorid Peeter Simm kolme filmiga, Ago Ruus, Rein Raamat, Marko Raat, Kristi Aule jt) aastatel 1999 – 2000. Ikoon OÜ on tootnud dokumentaalsarjad „Meie sõdurid“, „Haiglalood“ ja „Ennäe inimest!“ Kanal 2-le, „Veere pääl“, „Keelekümblejad“ ja „Piiri pääl“ ETV-le. Filmid: 2004 „Hing sees“; 2004 „Inimene pole kala“ (kaasautor ja produtsent, rež Peeter Simm); 2004 „Vahtsõ ilma veere pääl“ (produtsent, rež Peeter Brambat); 2005 „Tummfilm kurdist tüdrukust“; tootmises „Julgi vägi“ (rež Liivo Niglas); arenduses „Pidalimees“ (autorid Vahur Laiapea ja Peeter Simm).

KRISTIN RAUP (sünd. 20. XII 1974 Tartus) on lõpetanud 2005 Tallinna Pedagoogikaülikooli filmi ja video eriala operaator-režissöörina. „O. M. V. K.“ on tema bakalaureusetöö.

KAUR KLAAMANN (sünd. 3. II 1980 Tallinnas) on lõpetanud 2005 Tallinna Pedagoogikaülikooli filmi ja video eriala helirežissöörina. „O. M. V. K.“ on tema bakalaureusetöö.